

A NŐK A TUDOMÁNYBAN EGYESÜLET STRATÉGIA

A Nők a Tudományban Egyesület (továbbiakban Egyesület) *Alapelvek* stratégiai célja, hogy támogassa mindazokat a törekvéseket és intézkedéseket, amelyek biztosítják a nők és férfiak egyenlő bánásmódjának megteremtését a tudomány és az oktatás területén.

Az Európai Bizottságnak „A nők és férfiak közötti egyenlőség”-ről szóló 2009. évi jelentése [COM(2009) 77] kiemeli, hogy a pénzügyi válság hatására lelassult gazdaságban „minden eddiginél fontosabb az emberi erőforrásokba és a szociális infrastruktúrába való befektetés, ami lehetővé tenné a nők és férfiak képességeinek teljes körű kiaknázását”.

Míg az EU számos intézkedést hozott, és konkrét akciókat hajt végre a nők esélyegyenlőségének - nemcsak a kutatás, fejlesztés és innováció (KFI) területén történő - növelésére, addig Magyarország alig jutott tovább a téma fontosságának deklarációjánál. A Tudomány-, Technológia- és Innováció-politikai Intézkedési Terv (TTI IT) a megteendő legfontosabb intézkedéseket meghatározta. A nők tudományos pályájának támogatására kidolgozott, Nemzeti Akciótervre és annak végrehajtására van szükség. *Helyzetelemzés és stratégiai célok*

Annak ellenére, hogy jogi akadályok nem korlátozzák a kutató nők és férfiak közötti egyenlőség megvalósulását, a nemzetközi összehasonlító elemzések (pl. ENWISE jelentés) és a hazai helyzetértékelések azt mutatják, hogy a gyakorlatban a KFI területén a női kutatók összességében is alulreprezentáltak, de különösen egyes tudományterületeken, foglalkozástípusokban, szektorokban és nagymértékben a vezető pozíciókban. Így kiemelt célkitűzésünk a nők tudományos pályájának – a különböző szakpolitikákkal összehangolt – támogatása. Pozitív akciók szükségesek a nők alulreprezentáltságának megszüntetésére, különösen azokon a területeken, ahol (nemtől függetlenül) nagy az emberi erőforrás szükséglet. A KFI területén ez a műszaki és természettudományokat jelenti. *Kevés a női kutató*

Magyarországnak, Európához hasonlóan, szembe kell néznie azzal a problémával is, hogy a KFI szektorban jellemző kedvezőtlen *Kedvezőtlen korstruktúra* következtében az optimális kutatói utánpótlás biztosítása korlátozott.

A nők hatékonyabb bekapcsolódását a kutatás-fejlesztésbe és a tudomány vezetésébe egymással szorosan összefüggő problémák akadályozzák.

Szakterületi elkülönülés jellemzi a műszaki és természettudományos területeket. A műszaki területeken a női hallgatók és kutatók aránya egyötöd körüli. A természettudományi területeken hallgatói szinten még kedvező az arány, a hallgatók közel 50%-a nő. Azonban a kutatók között már jóval alacsonyabb. A szektorális elkülönülés következtében a női kutatók sokkal kisebb arányban vannak jelen az ipari kutatásban, arányuk alig haladja meg a 20%-ot. Ezen túlmenően, a kis- és középvállalkozások alkalmazásában még kisebb arányban állnak nők.

Horizontális szegregáció

A szakterületi és szektorális szegregáció feloldása érdekében javasolt a női kutatók számára a karrierkilátások horizontális bővítése. A női kutatókat ösztönözni kell az ösztöndíjak és kutatási támogatások megpályázásában, különös tekintettel a műszaki és természettudományi területekre, továbbá azokban a programokban, amelyek elősegítik a vállalkozói ismeretek bővítését, tapasztalatcserét, valamint hozzájárulnak a szektorok közötti mobilitás növeléséhez. Támogatni szükséges a tudománynépszerűsítő programokat, rendezvényeket, amelyek a fiatalok, különösen a lányok és fiatal nők számára vonzóvá teszik a kutatói pályát.

Alacsony a nők részvétele a tudomány döntéshozó testületeiben, a kutató-fejlesztő helyek irányításában, valamint a kutatási projektek vezetésében. A nők nagy arányban csak bizonyos szintig reprezentáltak a tudományos hierarchiában („üvegplafon” jelenség). Ennek oka egymással összefüggő, társadalmi szerepekhez kötődő jelenségekre, gazdasági egyenlőtlenségekre, a tudományos intézményi rendszer sajátosságaira vezethető vissza.

Vertikális szegregáció

A különböző testületek és bizottságok összeállításánál, a szakmai kiválóság elsődlegességének megtartása mellett, az érintett nem hátrányos megkülönböztetését kiküszöbölő előnyben részesítés gyakorlatának bevezetése ajánlott. Ennek érdekében felül kell vizsgálni a jelenleg érvényesülő gyakorlatokat, és irányelveket kell megfogalmazni a kiválasztás folyamatára. Ehhez nagyban hozzájárulhat egy naprakész női szakértői adatbázis, melynek összeállítása elengedhetetlen és sürgős.

A kutatók kinevezése vagy felvétele során a munkaadónak és/vagy finanszírozónak biztosítania kell, hogy általánosan érvényesüljenek az esélyegyenlőségi elvek, a felvételi folyamat átlátható legyen. Ehhez a státuszok és álláshelyek nyilvános meghirdetése is jelentősen hozzájárulhat, összhangban az EU vonatkozó irányelveivel (The European Charter of Researchers, The Code of Conduct for the Recruitment of Researchers).

A családalapítás, a nem családbarát munkakövetelmények megnehezítik a nők tudományos szerepvállalását. Problémát jelent, hogy a családalapítás és gyermekvállalás időszaka egybeesik a tudományos fokozat megszerzésével, az önálló kutatólabor felállításával. Nemzetközi szinten már felismerték annak előnyét, hogy a család, mint háttér megléte több szempontból (stressztűrő képesség, kooperativitás, jobb szervező készség, gyakorlatias megközelítés) mind a nők, mind a férfiak munkateljesítményét kedvező irányba befolyásolja. A munkaszervezés terén azonban szükség van olyan speciális foglalkoztatási formák (távmunka, részmunkaidő) támogatására, amelyek elősegítik a családi kötelezettségek és a tudományos tevékenységek összehangolását. Más tekintetben azonban törekedni kell a nők és férfiak számára azonos foglalkoztatási feltételek biztosítására, különös tekintettel a javadalmazási rendszerre. (A nemek közötti tartós bérszakadék az EU-ban átlagosan 17,4 %.)

A családi és munkahelyi kötelezettségek összehangolásához szükséges speciális foglalkoztatási kondíciók

A család és munkahelyi kötelezettségek összehangolását megkönnyíti a távmunka lehetőségek bővítése és a részmunkaidő gyakorlatának bővítése. A kutatás-fejlesztési pályázati feltételrendszerben lehetővé kell tenni ezen foglalkoztatási gyakorlatok támogatását. Továbbá felül kell vizsgálni, hogy biztosított-e a speciális foglalkoztatási környezet a kutatóhelyeken.

A kutatás-fejlesztési támogatási rendszer az Európai Unió gyakorlatának megfelelően az Operatív Programokban érvényesítette a horizontális szempontokat, így az esélyegyenlőség megteremtését is, a pályázatok előkészítésében és értékelésében. Ezek érvényesülése projektszinten egyelőre nem feltárt. A hazai finanszírozású pályázati rendszer nem diszkriminálja a női pályázókat, támogatja a nők tudományos pályájáról készülő kutatásokat, az érintett kezdeményezéseket. Azonban az esélyegyenlőség megteremtése rendszerszinten nem integrálódott („gender mainstreaming”) a támogatási struktúrába.

A KFI programokban a nők szerepvállalásának elősegítése, kiemelt támogatása

Annak érdekében, hogy a támogatási rendszerben hatékonyabban lehessen érvényesíteni az esélyegyenlőségi szempontokat (nagyobb arányban legyenek sikeres női pályázók valamennyi tudományterületen, illetve a támogatási feltételek hozzájáruljanak a család és karrier összehangolásához), a jelenlegi problémák felmérése, valamint a pályázati feltételrendszer felülvizsgálata szükséges.

Míg európai szinten a nők tudományos pályájának támogatására az Európai Unió esélyegyenlőségi politikájának köszönhetően már jelentős lépések történtek, a problémakör tágabb körben ismert, addig Magyarországon a problémakört mind a férfi, mind a női kutatók többsége elutasítja, amely arra mutat, hogy az általános szemléletet kell megváltoztatni.

A női és férfi szerepekhez kapcsolódó sztereotípiák és attitűdök megváltoztatása

A szemléletformálásnak érintenie kell az iskolarendszerű oktatást és el kell érnie különböző társadalmi rétegeket is. Kiemelt szerepet kell kapnia a tapasztalatcserének, a sikeres női kutatók bemutatásának, valamint a strukturált és elérhető információszolgáltatásnak.

A negatív attitűdök és sztereotípiák megváltoztatása érdekében a közoktatásban hatékonyabban kell érvényesíteni a női és férfi szerepek megítéléséhez kapcsolódó ismeretek bővítését, továbbá a tanár- és továbbképzésbe be kell illeszteni azokat az új módszertani elemeket és esélyegyenlőségi ismereteket, amelyek lehetővé teszik a fiatal lányok természet- és műszaki tudományos érdeklődésének felkeltését. Hasznos a meglévő „jó intézményi” és „sikeres egyéni” példák bemutatása. A kapcsolódó tájékoztató dokumentumokat, útmutatókat, jogszabályokat széles körben ismertté kell tenni. Országos konferenciák, regionális fórumok szervezésén túl, virtuális vitafórum segítheti a probléma tudatosítását, a tapasztalatcserét. A „nők a tudományban” kutatási téma célzott támogatása hozzájárulhat a probléma mélyebb feltárásához.

Magyarországon nem alakult ki a mentorálás rendszere, mely elősegíti a fiatal kutatók (mind nők, mind férfiak) karrierjének zökkenőmentes és hatékony építését. Az Egyesület aktív lépéseket szándékozik tenni a mentorhálózat kiépítésére és működtetésére. A mentorálásra vállalkozó sikeres kutatók és oktatók első lépésként a felsőoktatásban tanuló tehetséges hallgatóknak nyújtanak támogatást, segítve őket abban, hogy a tudományos pályát válasszák. A mentorok pályakezdési tanácsadást biztosítanak a hozzájuk forduló nőknek, a fiatal női kutatókat támogatják egyéni

Mentorálás

és kutatással kapcsolatos problémáik megoldásában, különös tekintettel a megfelelő önbizalom és ambíció felkeltésére, illetve növelésére, a női specifikumok és a társadalmi viszonyok, viselkedésformák megismerésére.

Stratégiai célkitűzéseinek megvalósítása érdekében az Egyesület aktív közreműködőként kívánja segíteni a KFI irányításáért felelős kormányzati szerveket, a KFI-ben tevékenykedő költségvetési és vállalkozói szervezeteket, intézményeket és egyéneket egyaránt.

*Stratégiai
együttműködés*